

סל גניזת הטרע (1000)

2102

①
175
1999

המעלה אתכם מארץ מצרים וגו' להבדיל בין הטמא ובין הטהור, ולהגביר את הטוב על הרע.

אשה כי תזריע (יב ב)

ברש"י, א"ר שמלאי, כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף.

והנה בס' מסילת ישרים (פרק א) כתב שאחר שידוע האדם את מטרת בואו לעוה"ז, עליו להתבונן מה הוא הטוב האמיתי שיבחר בו, והרע האמיתי שינוס ממנו, ואח"כ עליו להתבונן על מעשיו, אם הם בכלל הטוב או בכלל הרע.

להבין דברי חכמים, מה בא ר' שמלאי ללמדנו, הלא זיל קרי בי רב הוא שפרשת שמיני קדמה לפרשת תזריע, ומה עלינו ללמוד מזה. וגם, למה באמת קדמה יצירת בעלי החיים ליצירת האדם מבחר הכריאה יציר כפיו של הקב"ה, ולמה קדמה גם תורת בעלי החיים לתורת האדם.

ויש לפרש ששתי בחינות אלה הן הן תורת בהמה חיה ועוף ותורת האדם. תורת בהמה חיה ועוף היא ללמוד ולדעת איזה מהם טהורים ואיזה מהם הם טמאים, כלומר מה הוא הטוב האמיתי שיבחר בו, ומה הוא הרע האמיתי שינוס ממנו. ותורת האדם היא להתקדש ולהטהר מטומאתו, כלומר לדאוג שמעשיו יהיו מכלל הטוב ולא בכלל הרע.

ונראה ב"ה, דהנה בעלי החיים מכיון שאינם בעלי בחירה, הם נשארים כמו שהם נבראים, אין הם מעורבים טוב ברע, אין הטהור יכול לההפך לטמא ולא הטמא לטהור, אלא הטהור הוא טהור מוחלט והטמא הוא טמא מוחלט. משא"כ האדם, הוא מעורב טוב ורע המתרוצצים תמיד בקרבו, ובכחו להפוך את עצמו מטוב לרע ומרע לטוב.

וזהו שבא ר' שמלאי ללמדנו, כשם שיצירת האדם היתה אחר כל בהמה חיה ועוף, היינו כדי שיבין מזה שמטרת יצירתו בעוה"ז היא עבודת ה', להבדיל בין טמא לטהור, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף, כדי שיבין מזה את סדר העבודה, שתחילה עליו ללמוד ולדעת מהו טוב ומהו רע, ואח"כ עליו לדאוג שיהיו מעשיו מכלל

וגלוי וידוע שהכלל הראשון בעבודת ה' שעל האדם לדעת הוא, שמטרת יצירתו בעוה"ז היא שיתכונן בו לקראת חיי העולם הבא, וההכנה היא ע"י שיהיה גבור חיל

הטוב ולקדש ולהטהר את עצמו בקדושה עליונה. (אמר פ"י)

במלחמת היצר, ויכבוש את תאוותיו, ויקדש ויטהר את עצמו, וכזה יזכה לחיי העוה"ב, כמבואר כל זה בסה"ק מסילת ישרים ושאר ספרי יראים.

ויש לומר שמטעם זה קדמה יצירת בעלי החיים ליצירת האדם, כדי שמיד כבוא האדם לעולם ימצא לפניו יצורים טהורים וטמאים, ויבין מזה שכל מטרת יצירתו אינה אלא שיבדיל בין טמא לטהור, כמו שנאמר בסוף הפרשה הקודמת (שמיני יא מה) אני ה'

דרך השכל: שלש עולמות חולפין על האדם, האחד כשהוא במעי אמו והוא הנקרא עולם היצירה, והוא תחלת היותו ובו יכיר האדם נפלאות הבורא יתעלה וגודל מעשיו. הוא שעליו אמר דוד: אשר עושייתי בסתר ורקמתי בתחתיות ארץ⁵⁷, וכבר הזכיר למעלה מזה: אודך על כי נוראות נפילתי נפלאים מעשיך⁵⁸, כי הוא מדבר בנפלאות החכמה ובנסתרים המתגלים והמתבארים מתוך תכונת היצירה. ומזה תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה בתחלת ברכותינו שבכל יום: אשר יצר את האדם בחכמה, וחותם: ומפליא לעשות⁵⁹. ומזה הזכיר קהלת: כאשר אינך יודע מה דרך הרוח כעצמים בבטן המלאה ככה לא תדע את מעשה האלהים אשר יעשה את הכל⁶⁰, יאמר: כי כל מעשה האלהים הוא נסתר ונפלא, ויביא ראיה מן המורגש, והוא העובר במעי אמו שנקראו, עצמים, והוא דבר נעלם נמשך אחר הנס איך הוא מתקיים בתוכו, ומה הסבה שדווחה אותו לצאת משם, והמשיל זה לדרך הרוח: לבאר כי הוא דבר נעלם כהעלמת דרך הרוח, וכשם שדרך הרוח והעצמים בבטן המלאה דברים נסתרים נעלמים, כן כל מעשה האלהים נסתר ונעלם, כשל בן כח ההשגה, ועל עולם זה הזכיר איוב: זכר נא כי כחומר עשיתני וגו', הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני, עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תשוכני⁶¹, והוא העולם שבו האדם עומד זמן קצוב תשעה חדשים והמאוחר יותר, ולפעמים רחוקים שנים עשר חדש⁶², אין לו שם שכל ודעת * ולא שום הכרה, ולרצונו היה עומד שם לעולם כי שם מוננותיו מצויים ממון האם, וכאשר יפרד משם הוא אנוס ומוכרת, והוא מאמר החכמים ז"ל: על כרחך אתה נוצר⁶², ועל כן יבכה ויצטער בהולדו לתורות כי העולם הזה הוא עולם הצער והמהומה. מאותו עולם היצירה נעתק אל העולם השני והוא העולם הזה, ויש לו בזה ימרו מעלה על העולם שבא ממנו כי בעולם הזה כשם שגופו גדל כן יגדל שכלו ותרבה חכמתו עד שהוא מתחכם בתורה ובמצות, ועמם ישיג ידיעת ה' יתעלה, ואף בעולם הזה שיש לו יתרון בכל הכבוד הזה והמעלות האלה הוא עומד שם זמן קצוב, שנאמר: ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה⁶³, וכאשר יפרד מן העולם הזה הוא אנוס ומוכרת, וזה מאמר החכמים ז"ל: על כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת⁶⁴, כי לרצונו היה עומד שם לעד לעולם. מן העולם הזה הוא נעתק אל העולם השלישי שהוא העולם הבא, שאין לו זמן קצוב, ואין לתענוג הזוכה בו סוף ותכלית, בו ישולם

②
ל' קח"

①

לו שכר צדקותיו אשר עשה בעולם הזה. ואם כן מבואר הוא כי האדם הולך מטוב אל טוב
 ומעלוי לעלוי בשלשה עולמות אלו: הראשון עולם היצירה שהוא חשך ולא אור. העולם
 הזה השני יש בו חשך ואור כי הוא מתנהג על פי שני המאורות. השלישי עולם הבא שכלו
 טוב⁶⁴, שכלו ארוך⁶⁴, שכלו אור אין בו חשך. ושלוש עולמות אלה רמוזם קהלת ע"ה בפסוק
 אחד, הוא שאמר: טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו⁶⁵, ובאורו של הפסוק
 לפי הדרך הזה: טוב האוצר לנפשו למעלה, אוצרות זכות לעולם הבא, משמן טוב, כלומר
 מן האוצר לגופו, אוצרות ממון. ושמן טוב ושאר קניני העולם הזה, כענין שכתוב: אוצר
 נחמד ושמן בנות חכם⁶⁶. וטוב יום המות, שהוא העולם הזה, מיום הולדו, כלומר יותר
 מעולם היצירה. בא לבאר כי יש יתרון לעולם הבא על העולם הזה כשם שיש יתרון לעולם
 הזה שהוא יום המות על עולם היצירה. כי מתוך המורגש והמוחש לעין נוכל להעיד על
 מה שאינו מוחש.

דיני טהרת היולדת

ויבמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן-שנתו לעלה ובן-יונה או
 תר לחטאת, אל פתח אהל-מועד אל הכהן (ויק' יב, ו).
 קורבן היולדת המופיע בפתח פרשתנו, מורכב משנים: כבש לעולה, ועוף
 לחטאת; ובניולדת שאין ידה משגת: עוף לעולה ועוף לחטאת (שם, ח).
 לאחר שבעה ימים מלידת הזכר – ושבועיים מלידת הנקבה – בהם
 היא יושבת בטומאתה, טובלת האשה, ואז נכנסת היא לתקופה של ימי-
 טוהר, שאורכה: ביולדת זכר – ל"ג ימים, ובניולדת נקבה – ס"ו ימים
 (שם ד-ה). מדין תורה, טהורה היולדת לבעלה בתקופה זו בכל מקרה,
 אלא שכיום כבר נהגו להחמיר, ולהחיל גם על תקופת ימי-טהוה את
 חדין הרגיל (שו"ע יו"ד קצד, בהג"ה). אמנם, לגבי אכילת תרומה או
 קודשים – ממשיכה היא להיות אסורה גם באותם ימי-טהוה (רש"י
 ורמב"ן שם, ד).
 ומתי פוקע איסור-אכילה זה? – יולדת (אשת-כוהן) חוזרת לאכול
 בתרומה, מיד עם צאת-הכוכבים שבתום ימי-טהוה. ובאשר לאכילת
 קודשים – מותרת כל יולדת לאוכלם משתביא את קורבנה, מן הבוקר
 שלאחר ימי-טהוה ואילך.
 עוד נפסק בזה להלכה, שמבין שני קורבנות היולדת – העולה והחטאת
 – הקרבת החטאת היא המעכבת מלאכול בקודשים: שאם הקריבה
 את החטאת ולא הביאה את העולה – מותרת היא בקודשים; אך אי-
 הבאת החטאת – מונעת ממנה לאכול קודש (רמב"ם הל' מחוסרי-
 כפרה א, א ה). פרט זה, דייקו רבותינו מלשון הפסוק: "והקריבו לפני
 ה' וכפר עליה..." (ויק' שם, ז) לשון יחיד; שרק אחד משני הקורבנות
 הוא המעכב (ספר"י).

הסבר רשב"י לחיוב היולדת בחטאת

מובן שהקורא בשימת-לב, מבקש להבין טיבו של קורבן חטאת זה

קנד

שיחות לספר יוקרא

שמביאה היולדת; קורבן, שכבר העלה את תמיהתם של רבותינו התנאים. שהרי נתבונן נא: יולדת זו, שכלל אינה מצויה על פריה זרביה (ויב' סה:), קיימה מצווה גדולה בהביאה כלם אלקים לעולם. והנה, לאחר שהצטערה וסבלה את קושי ההריון ואת יסורי-הלידה – חייבת היא עוד להביא קורבן חטאת! וכי במה חטאה אשה זו?

– לדעת חכמים ב"כריתות" (כו:), אכן אין חטאת היולדת באה דווקא על חטא; אבל רבי שמעון סובר, שאכן חטאה היולדת: "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי: מפני מה אמרה תורה יולדת מביאה קורבן? אמר להן: בשעה שכורעת לילך, קופצת ושבעת שלא תִּזְקַק לבעלה; לפיכך אמרה תורה תביא קורבן" (נדה לא:). באותן דקות ארוכות וכואבות של צירי-הלידה, נשבעת היולדת – אם לא בפה, הרי לפחות בלבב – שלא תשוב לחיות עם בעלה וללדת. אלא שאחר-כך מתחרטת היא – כפי שעיינום הוואת, שנשים יולדות יותר מילד אחד – ועל אי-קיום אותה שבועה, צריכה האשה להביא חטאת.

ובכך גם מוסבר שם, ההבדל שבין שבעת ימי-הטומאה שלאחר לידת זכר, לבין התקופה הכפולה של ארבעה-עשר ימי טומאה, שבלידת נקבה: בזכר, שדרך בני-אדם לשמוח בו יותר, וכן ערכת בריית וסעודה וכי – מתחרטת היא מהר יותר, וכבר לאחר שבעה ימים מסכימה בדעתה לשוב וללדת.

התמורות שמחולל הזמן

ויש להבין: הלא צירי-הלידה הם אכן כאבים חזקים מאוד; כאבים עזים, שהנביאים משתמשים בהם לתיאור מהלכים קשים שכאבם רב (ישעי יג, ה; ירמי ל, ו; ועוד); והאשה הרי יודעת היטב, שגם בלידה הבאה יופיעו שוב אותם כאבי-תופת – אסִיִן מדוע היא מתחרטת! אם משום שנוכחה לפתע שטעתה ברגעי-הלידה, ובהא למסקנה שהכאבים אינם נוראים כל-כך – אסִיִן, ודאי לא תשבע שוב כפי שעשתה בלידה הראשונה, ומדוע איפוא חייבת היא להביא חטאת, בלידת הבאות? ואם תאמר שהשינוי בהחלטתה נובע מן המחשבה, שהלידה השנייה לא תלווה עוד בכאבים – הרי ודאי תביא הלידה השנייה ותוכיח לה, שכאבי-הלידה הראשונה היו לא-רדודים מקריים, ואם כן: מדוע חוזרת היא ללדת בשלישית? הרי קשה להניח, שהיא

פישת תוריע

שיחה יב

קנה

פשוט קרמה את עצמה בכל פעם מחדש, וחייבת להיות סיבה שמביאה לשינוי בהחלטתה הנחרצת.

– אלא שאכן, דבר לא נשתנה בדעת האשה. גם לאחר שבועיים מרגע הלידה, היא יודעת בוודאות, כפי שידעה מיד בתום הלידה הראשונה, שגם בלידה הבאה יהיה הכאב גדול. מה שהשתנה הוא: ההתחזקות מרגע הלידה. בשעת-מעשה, כאשר הכאבים עצומים ומציקים, היא רואה את המציאות באור אחר; ולפחות אצל רוב הנשים עליהן דיברה תורה, קטן באותם רגעים קשים ערכם של חיי המשפחה, גידול הילדים וכדומה (ואף שיש צדקניות מיוחדות – הן הרי מיעוט). הדבר המרכזי באותן דקות ארוכות הוא: תחושת הכאב. אך כעבור שבוע-שבועיים – האשה רואה את פני הדברים אחרת. תפוגת הכאב, מאפשרת לה לחזור ולחוש את היופי שבחיי המשפחה, להעריך מחדש את העונג הנפשי שביגודל התינוק וכי, והודות לכך – להחליט שהיא חפצה ללדת שוב.

"...עד שתגיע למקומו" – כפשוטו!
העובדות אסִיִן, לא נשתנו כהוא-זה; השתנתה רק זווית-הראיה. שינוי בנתון הזמן – כמו גם בנתון המקום – מקנה הסתכלות חדשה, אחרת, על אותם דברים ידועים. לא אחת קורה, שאדם יודע את כל העובדות בקשר לעניין בו הוא דן, ובכל זאת כשהוא מגיע למקום עצמו – נראה לו הכל באופן שונה לחלוטין.

מאבי-מורי זלה"ה שמעתי מספר פעמים, שכאשר אמרו חז"ל: "ואל תדון את חברך עד שתגיע למקומו" (אבות ב, ד) – כוונתם גם לכך שלא תשפוט את זולתך, עד שתגיע אישית, בפועל, לאותו מקום ממש בו התרחש המקרה. כי משם – תראה את הדברים מנקודת-מבט חדשה. אתה מכיר יודע אמנם את כל הנתונים שבשטח, אך גם היחסים שבין נתון למשנהו, צריכים להילקח בחשבון. מליון ק"מ, למשל, הם ללא ספק עבורנו מרחק עצום. אבל למי שעיסוקו בחוכמת התכונה (אסטרונומיה בלע"ז) שם הכל נמדד בשנות-אור – הרי שמיליון ק"מ הם בקושי נקודה בחלל.

וכל אחד מכויר מעצמו: לפעוּט, נראה נער בן חמש-עשרה כאדם גדול מאוד, כמעט ענק; ואילו לאדם בן שבעים, נראה אותו נער עצמו כואטוט פתחילת חייו.

6

שיחות לספר ויקרא

קנו
 מה שפשתנה איפוא אצל היולדת; התנון היחיד ששינויו גורם לה לחזור ולחוש אהדה כלפי הערך של הבאת-ילדים לעולם, הוא: **מרחק** - **הזמן** מרגע הלידה. (ועיין "שיחות לספר שמות" עמוד פ, שעל-פי יסוד זה הסביר ה"שיעורי דעת", את הצורך שתהא התראת-העדים את החוטא ב"יתוך כדי דיבור" - סמוך מאוד - למעשה העבירה (רמב"ם הל' סנה' יב, ט). שאפילו לאחר מספר שניות בלבד, פג במעט הרושם הראשוני, המאיים, של ההתראה, וקמילא אין כאן מויד **במלא** עוצמתו האפשרית, שרק עליו הַענישה התורה).

— ★ —

החגים: דילוג על פער השנים
 כשאנו מתקדבים לליל יציאת-מצרים, או לחג מתן-תורה, מה בעצם רוץָה ומצפה התורה מאתנו? — **שלא נתרחק**; שלא נחוש רחוקים, מאותם רגעים מלאי-הוד. התרחקנו שנה שלמה מליל-הסדר הקודם, שבשיאו היינו כולנו חכמים וכולנו נבונים וקסופרים בנפלאות-ה' — אבל רושם הדברים פג מאז. כעת, אתה ודאי יודע בעל-פה מהן עשרת המכות — אבל אינך חי אותן; אינך מתפעל מגודל הישועה, כאותו יחודי במצרים שאך זה-עתה יצא מתחת עול הנוגש. והתורה רוצה שתראה עצמך כאותו יחודי; שתחוש כאילו היית שם ממש: "בכל דור דור חייב אדם להראות את עצמו, כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים; שנאמר: **וְאוֹתוֹ הוֹצֵא מִמִּצְרָיִם**" (דברי ו', כג; רמב"ם הל' חמץ ומצה ז, ט).

לדעת שיצאנו משם — אנו ודאי יודעים. אנו מזכירים זאת פעמיים ביום בקריאת שמע, קושרים זאת פחותם על ידנו ועוטרם בו את ראשנו — אבל התורה רוצה שיהיה לילה אחד בשנה, בו נחוש כאילו **ממש** חווינו את המאורעות על בשרנו; שהשינוי בִּזְמַן ובמקום, לא ישפיע ולא יקחה את החושים. בלילה זה, לא תהיה יציאת-מצרים "עוד מאורע" בין מאות המאורעות העולמיים השמורים בַּזְיכרון, אלא אירוע חי שאנו שותפים בו ומתרכזים אך ורק בו.
 חז"ל דורשים על הפסוק: "ואו הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מִקִּרְבְּךָ גווי" (דברי ד, לד) — שישאל נלקחו כביכול מִקִּרְבֵּם של המצרים; פְּוֹלֵד המצוי בקרבי-אמו, שאין לו אישיות עצמאית (שוח"ט קטו). ועיין

פרשת תזריע

שיחה יב

קנו

מחר"ל בהסבר התשוואה. בלילה זה בו נולדה האומה הישראלית, צריכים אנו להיות כאותה יולדת המוציאה את נְלָדָה לאויר-העולם: כשם שהיא דוחקת למַרְמָה את כל הערכים האחרים שבחיה, וחשה רק בכאבי-הלידה העכשוויים — כך נשכח אנו לְשֵׁנוֹת מספר את כל הסובב, ונהיה עטופים בְּשִׁמְחַת לידתו של עס'ה; עם, שאלקיו מְשַׁנָּה עבורו סדר-בראשית.
 אופקים רחבים, הם דבר טוב לאדם — אך זאת בתנאי, שיכול הוא גם לצמצם אותם כשהדבר נדרש. בלילה זה, יש להניח מעט את העניינים הכלל-עולמיים בהם אנו טרודים, ולהתרכז ולהעמיק בְּמַאֲוֵרֵעַ שהביא להיווצרותו של עם זה, המעניק לעולם את משמעות-קיומו.

להמחיש את קושי-הגלות בכל דור
 אבל בכך אין די. באה התורה ואומרת, שגם אם תספר בפני, וגם אם תמחיש בדמיון את הסבל פְּנֹדֶשׁ — עדיין אין די בְּסִפּוּר וּבְהַרְגֵשׁוֹת. ובמה עוד יש צורך? — אתה חייב להרגיש את היציאה ממצרים גם בתוך גְּרוֹנֶךָ; צריך שתרגיש את המרוח בפִּיךָ, וגְּרוֹנֶךָ יחוש בלחם-העוני המועבר דרכו. ואם לא אכלָתָ את קורבן הפסח — במהרה בימינו — דע לך, שלא הרגשת כראוי כיצד עשה ה' שפטים באלוהי מצרים (שהרי אחד הטעמים לאכילת כבש-הפסח הוא, שהי' הָכָה את הכבש, אלוהי מצרים — שמו"ר טו, ט). במילים אחרות: כדי להגיע להזדהות ולהבנה גמורה של גאולתנו ממצרים, של הפיכתנו מְעַם-עֲבָדִים לְעַם-ה', יש צורך לחוות זאת בכל איברי-התחושה האפשריים; ללעוס את המרוח היטב בפה, להעביר אותו דרך הגרון ולהורידו אל הבטן.

וּמַעֲנִינוּ: לא רק אנו כיום צריכים זאת, אלא אפילו אותו דור עצמו שיצא ממצרים: שהרי גם בפסח-מצרים נאמרה המצווה של "ומצות על מִרְדֵיִם יֹאכְלֶהוּ" (שמות יב, ח). ולכאורה מדוע? האם בהיותם עדיין בגלות-מצרים, צריכים ישראל זכר לעבודת הפרך?! האמנם אין יְבִלּוֹת בְּיָדֵיהֶם וּשְׂאֵרֵיֹת טְרִיֹת של טיט בזכרונם?!

— אך זהו כוחו של הזמן החולף. עבודת-הפרך נסתיימה כבר בראש-השנה (ר"ה זא) — חצי שנה קודם לחדש בו היו מצויים — ואפילו לדור יוצאי-מצרים, הצער והיסורים הם עיניו השייך כבר לעבר. "עבר עזוב" אמנם — אבל עבר. והתורה רוצה שבני-ישראל יזכרו, שגם אם המצרים מתייחסים אליהם יפה באותה שעה, ומשאילים להם כלי-כסף

4

① ne

קנח

שיחות לספר ויקרא

וכליזהב – חלילה להם לשכוח את הגאולה הגדולה; לא לשכוח את קושי השיעבוד, את תנאי-היעבודה הקשים, את השלכת התינוקות ליאור, וכיצד נקם בהם ה' אחר-כך.

ההתעמקות בנס, פְּחִיץ בַּמִּי הַשִּׁבְחָה
ומדוע באמת כה חשוב, לזכור את השיעבוד ולהמחיש את הסבל והצער שהיו מנת-חלקנו במצרים? – תשובת הדבר, בְּיָסוּד חָשׁוּב וְעַקְרוּנִי:
"כולנו של האדם להפיק תועלת מְעַרְכִּים שונים שבחייו, **תְּלוּיָה** במידת הקשר-הנפשי שלו אליהם, ובהערכה שהוא רוחש לאותם ערכים בלבו. אלה – נקבעים על-פי שני מרכיבים:
א. **עֵרְבּו הָאָמִיתִי** של הערך; מעלתו כפי שהיא לעצמה.
ב. **הַתִּיחִסוּת הָאָדָם** אל אותו ערך.

כוונת דברינו היום היא למרכיב השני, אותו בונה כל אדם כפי מעלתו. ערך עליון ונשגב ככל שיהיה, שהאדם לא יתייחס אליו בַּיָּאוֹת – לא יועיל מאומה לאותו אדם; ובזאת טמונה התשובה לשאלתנו. כי גם אם מדובר בציאת-מצרים, אירוע בעל משמעות אמיתית עצומה לכל דברי ימי העולם, תְּגִזֹּר יִכְלֹתֶךָ ליהנות מִשֶּׁפַע אֱלֹקֵי זֶה ולהתעלות על-ידו, מְמִידַת יַחֲסָף אֲלָיו; מְמִידַת חֲבִנְתֶּךָ אֶת גְּדֻלוֹת הָעֵינִי. וּמִשׁוֹם שֶׁהָאָדָם נָתַן בִּיכּוּלֹת זֶה שֶׁל שִׂכְחָה, חָשׁוּב מְאֹד – אוֹמֶרֶת הַתּוֹרָה – שֶׁתּוֹכֹר אֶת הַשִּׁיעֲבּוּד הַטּוֹרָה, וְתִדַּע לַהֲעִרִיךְ נְכוֹנָה אֶת גּוֹדֵל הַיְשׁוּעָה. כִּי אַחֲרֵת – תִּרְצָה מֵאֹר לִיתֵן רֹאשׁ וּלְשׁוֹב מִצְרַיִמָה! מֵהָר מְאֹד תִּשְׂכַח אֶת הָעֵינִי: תּוֹכֹר כְּעֶרְגָה רַק אֶת הָאֲבִיחִים וְהַקִּישׁוּאִים, וְתִתְחַלֵּל לַהֲתַגַּעַע לְגִלוֹת הַחוֹפְשִׁית מִן הָעוֹל הָרוּחָנִי (בְּמִד' יא, ה וּרְש"י) עַד שֶׁתְּגַדֵּל וְתִאָמַר: "בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתַנּוּ הוֹצִיאֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם!" (דְּבַר א, כז).

ולפיכך, גם אם סיפרת מרר ואף דְּמִיִּנְתָּ בַּמַּחֲשָׁבָה אֶת גִּבְךָ הַכּוֹאֵב, וְאַפְּלוֹ הַכּוֹנֵסֶת מֵרֹר לִפְנֵי אֱלֹהֵי שִׂבְעַתְּ אוֹתוֹ – **לֹא יֵצֵאת יִדְיָחֻוּבָהּ!** "בלע מרור – לא יצא.." מדוע? – "דְּשַׁעֲמַס מֵרֹר כְּעֵינִי [צְרִיכִים]!" (שולחן-ערוך או"ח תעה, ג). עלִיךְ לִלְעוֹס אוֹתוֹ בִּפֶה, לַחוּשׁ אֶת הַמְרִירוֹת בַּחֵיךְ וּבִגְרוֹן הַיִּטְבִּי-הֵיטֵב. כִּי רַק אִם נֶפֶס קוֹשֵׁי הַגְּלוּת לַתּוֹדַעַתְךָ כִּי **בְּמִלָּא** עוֹצְמַתוֹ – רַק אִז תִּדַּע לַהֲעִרִיךְ נְכוֹנָה אֶת גּוֹדֵל הַגְּאוּלָּה.

פרשת תזריע

שיחה יב

קנט

5

גְּדֻלוֹת הַגְּאוּלָּה – פְּעוּמָה הַגְּלוּת בְּעֵינֵיךְ
עֵינֵינוּ שֶׁל לִיל-הַסֵּדֵר הוּא אֵינֶנּוּ: הַתְּמַקְדּוֹת בַּחוּגֵי הַגְּאוּלָּה. לַחוּשׁ בְּאוֹפֵן מִירְבֵּי אֶת צִירֵי-הַלִּיחָה שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, כִּדְלַת הַתְּעִירִיךְ נְכוֹנָה אֶת גּוֹדֵל הַמַּתָּנָה שִׁמְמָה: יֵצֵאת מִצְרַיִם; הַעֲלִיָּה מִטּוֹמַמַּת-מִצְרַיִם. כִּי כֻלָּ שֶׁיִּטֵּיב הָאָדָם לַהֲמַחִישׁ לַעֲצַמּוֹ אֶת הַגְּלוּת – כֵּן יִדַּע גַּם לַחוּשׁ אֶת מַעֲלַת הַגְּאוּלָּה. אָמֹר מְעַתָּה: שִׂמְחֵת-הַחֵג שֶׁל הַיְהוּדִי בְּלִיל-הַסֵּדֵר תְּלוּיָה יִשְׂרָאוֹת כְּהַשְׁקַפְתָּנוּ וְכִתְפִיטֵי-עֲדֵי-עוֹלָמוֹ הַרוּחָנִית:
אם הגלות היא לְיִדּוֹ עֵינֵיךְ גּוֹפְנֵי בִלְבַד, עֲבֹדֵת-פֶּרֶךְ מְשִׁבֵּרָתֶךָ – תִּהְיֶה יִשׁוּעַת ה' בְּעֵינֵיךְ, בְּמִקְבִּיל, שְׁחֹרָר יִשְׂרָאֵל מֵעוֹל שׁוּטֵי הַמִּצְרַיִם; עֵרְךָ חָשׁוּב כְּשֶׁלְעֲצַמּוֹ. אֲךָ אִם בַּעַל-מִדְרִיגָה הוּא, וּבְלִיל-הַסֵּדֵר יַעֲמִיק לַחוּשׁ שֶׁלֹּא רַק גִּבּוֹ הַשְׁתַּחֲרָר מִמְּכֹת-מִצְרַיִם, אֲלֵא שֶׁגַם נִשְׂמָתוֹ נִגְאַלָה מִטּוֹמַמַּת-מִצְרַיִם – הֲרֵי לוֹ לִיל-הַסֵּדֵר עֵילָאִי: עוֹג כִּפּוֹל וּמְכֻפָּל עַל שׁוֹכָה לִהְיוֹת כֵּן לְנִבְחָר מִכָּל הַעַמִּים, בְּמָקוֹם לַחִיּוֹת חֵי-בְהַחֲמוֹת בְּמִצְרַיִם. שְׁחֵרֵי גַם אִם הֵינּוּ נִשְׁאַרִים בְּמִצְרַיִם, וְהַמִּצְרַיִם הֵיוּ מַעֲנִיקִים לָנוּ שְׁיוּיוֹן-זְכוּיּוֹת מִלֵּא כֻלָּ שִׂטְחֵי-חַיִּים – הֲרֵי שֶׁעַם עוֹבְדֵת הַיּוֹתֵנוּ אֲנוּסִים לַהֲמַשִּׁיךְ לַחִיּוֹת אֵתָם בְּטוֹמַמַּתָּם, הֵיא לְבַדָּה הִיִּתָה דְּבַר אִיּוֹם וְטוֹרָה.

— * —

לַהֲשִׁיג גּוֹדֵל מַעֲלָתְנוּ בְּקִבְלוֹת הַתּוֹרָה
דְּבָרִים אֱלֹהֵי, בַּאֲשֶׁר לִהְכֵּנָה הַנִּצְרָת בְּהַתְּקַרְבַּת חָג, יִפִּס גַּם לְעֵינֵינוּ שֶׁל חָג מִתְּנִי-תּוֹרָה, שֶׁהוּא הַמַּשְׁלִים הַרוּחָנִי לַמַּתַּנַּת הַשְּׁחֹרָר מֵעוֹל-מִצְרַיִם.
גְּדוּלֵי-עוֹלָם מְהַלְכִים בִּימֵי סְפִידֵת-הַעֲנוּמָה, כְּבִטְרֵם מֵאוֹרֵעַ יַחִיד וּמִיּוּחַד הַחוּבֵק עוֹלָמוֹת; אַחֲרֵים מַצְפִּים לַפְחוֹת לְלִימוּד לִיל-שִׁבְעוּעוֹת, לִילָה שְׁכוּלוֹ תּוֹרָה; וְיֵשׁ יְהוּדִים, לְעֶרְעָנוּ, שְׂמֵדְרֵד יוֹם תְּכֵאת בִּיכּוּרֵי-שְׂדוֹתֵיהֶם לְחֹדֶר-הָאוֹכֵל הַמְשׁוּחָף – לֹא יֵצֵא יוֹם זֶה. הַכֵּל תְּלוּי – בְּהַכְּנַת הָאָדָם. בְּמִידַת הַבְּנֵיתוֹ אֶת עֵרְכָהּ שֶׁל תּוֹרָה; אֶת הַשִּׁנּוּי הָאֲדִיר שֶׁחַל בִּישְׂרָאֵל, הוֹדוֹת לְקִבְלוֹת אוֹתָהּ חֲמֵדָה גּוֹוֹה.
וְאוֹלֵי נֹאמַר רַעִיוֹן אֶחָד, בְּבִאוֹר מַעֲלָה זֶה שֶׁבְּקִבְלוֹת-הַתּוֹרָה. רַעִיוֹן שִׁיבָאָר וְלֵךְ בְּמַעַט אֶת הַתְּכַדֵּל הַרוּחָנִי הַתְּחוּמִי, בֵּין מִי שׁוֹכָה לְאוֹר־תּוֹרָה לְבֵין בְּגִי-אָדָם אַחֲרִים; לְמִרּוֹת, שְׁכַלְפֵי חוֹץ נִרְאִים חָם שׁוּוִים וְדוּמִים מְאֹד, וְכוּלָם כְּלוּלִים בְּקַבְצָה הַקְּרוּיָה "אָדָם":

יט, יח), והמה שניהם ענין טהרה לטומאה ונמסרו
 לכהן לא מצד עבודה², דשניהם בחוץ³. אמנם
 יש לומר דהנה הנגעים היא מחלה המדבקת עד
 שאמרו במדרש רבה ובתלמודין כתובות (תוספתא
 כתובות פרק ז) דלא עיילי למבואיה⁴, ולכן (להלן
 פסוק מה) "טמא טמא יקרא". וההתעסקות בו
 הוא ענין מסוכן וצריך לזה השגחה נפלאה
 פרטיות, אשר העוסק ינוצל מזה ויהיה נבדל אשר
 אליו לא תדבק הנגע. לכן בחרה התורה זה בבני
 אהרן אשר המה נבדלים משאר ישראל ומושגחים
 בפרטיות יותר, וכמו דכתיב (דברי הימים א,
 כג, יג) "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים".
 ועיין פרק ערבי פסחים דף קה, בזה⁵. וזה יתכן.

יג, ב והובא אל אהרן הכהן וכו'.
 ענין הנגעים שנמסרו לאהרן הכהן הוא מסתרי
 התורה אשר הטומאה והטהרה תלוי בכהן. לכן
 אמרו בפרק קמא דזבחים (יד, ב): (אמר ליה:
 שחיטה לאו עבודה היא. ולא, והאמר ר' זירא אמר
 רב) שחיטה פרה בור פסולה, (ואמר רב עלה מאי
 טעמא? "אלעזר" ו"חוקה" כתיב בה¹). שאני
 פרה דקדשי בדק הבית היא. ולא כל שכן היא
 (קדשי בדק הבית היא עבודה, קדש מזבח לאו
 עבודה היא?!). אמר רב שישא בריה דרב אידי,
 מידי דהוה אמראות נגעים דלאו עבודה היא
 ובעיא כהונה (עכ"ל הגמרא). דהורו לנו
 ההשתוות, דמראות נגעים טעון עץ ארז ואזוב
 בטהרתו (ויקרא יד, ד) וכן פרה אדומה (במדבר

ט
 ז'מ
 תורה

זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הכהן.

ויד, כז

אמר רבי פדס, בריה כרחה להקדוש גרון הוא צעולס, של המספר נלשון הרע
 לוקה בלרעה, מנין, ממה שכתוב בענין, זאת מהיה תורת המצורע, המוליא רע.
 והמחלל ילייני חיינו 16

9

e k
 3'מ'

1 מבואר כי בעבור לשון הרע באים נגעי הצרעת על האדם, וכן הוא
 בגמרא בערכין (טז ע"א), ואכן מצינו לכל אורך הפרשה בדברי רש"י
 ובדברי המדרש כי לשון הרע הוא הסיבה העיקרית לצרעת, אשר מפני
 זה יושב בדד מחוץ לג' מחנות כמו שכתב רש"י (לעיל יג, מז), וכמו כן
 מפני זה צריך להביא הוא לטהרתו שני ציפורים כפי שביאר רש"י
 (פסוק ד'), הרי שלשון הרע הוא הסיבה העיקרית לכך שנעשה מצורע.

מי מבקש סם חיים

לאור זאת הביאו חז"ל כאן (ויקרא רבה טז, ב) את אותו מעשה ברוכל
 אחד שהיה מחזר בעיירות הסמוכות לציפורי והיה מכריז ואומר: מי
 שמבקש לקנות סם חיים יבוא אצלי ויקנה. קרב ובא סמוך לביתו של
 רב ינאי, שמעה בתו של רב ינאי את הכרזתו שיש בידו למכור סם
 חיים, אמרה לאביה רוכל אחד מסבב ואומר מי מבקש סם של חיים,
 אמר לה לכי וקראי לו, הלכה וקראה לו אצל רב ינאי.

אמר לו רב ינאי לאותו רוכל, איזהו סם של חיים שאתה מוכר? אמר
 לו אותו הרוכל, וכי אין אתה יודע מה הסם הזה? אמר לו אפילו כן
 הודיעני! אמר לו הביא לי ספר תהילים, הביאו לו וגללו, והוא מראה
 לו מה שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים לד, יג-יד): "מי האיש החפץ
 חיים אוהב ימים לראות טוב. נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה".

מה עשה רבי ינאי, נתן לו ששה סלעים. אמרו לו תלמידי רבי לא
 היית יודע הפסוק הזה? אמר להם, הן, כל ימי הייתי קורא את המקרא
 הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה וביררו בידי.

מסיים המדרש, אמר רב חגי, אף שלמה מכריז ואומר (משלי כא, כג):
 "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" – שומר מצרעת נפשו. לפיכך
 משה מזהיר את ישראל ואומר להן, זאת תהיה תורת המצורע, תורת
 המוציא רע. ע"כ. והובא מעשה זה גם במדרש תהלים (מזמור נב).

6

10

המתבונן במעשה זה עומד ומשתומם, וכבר רבים תמהו כן, מה חידש אוויר וזכר לדבי ינאי, הלא העיד רב ינאי בעצמו שכבר ידע פסוק זה. אלו כן זה הוסיף לו הרוכל ומה בירך לו בפירוש פסוק זה, הלא זהו וישוטו של מקרא, גם בפסוק בקהלת מפורש הדבר שאם ישמור פיו וילשנו שומר בזה מצרות נפשו, צריך ביאור איפוא מה תוספת הבנה ונוסחה, לו לרב ינאי על ידי הרוכל עד שהוציא ששה סלעים מכיסו ונתן לו יגל כך שביד לו מקרא זה, מה לא ברור כאן שצריך ביאור, אתמהא.

על ידי המחשה נכנסים הדברים עמוק ללב

ונשטות רגילים לפרש כי אכן ישנם דברים רבים שאדם מודע להם וישלנו, בדיעה לא חסר לו שום דבר, אבל משם ועד תרגום הדברים לימנשה, הדרך ארוכה. לא תמיד האדם עושה שייכות ומקשר בין הזורים העומדים לפניו במציאות לבין מה שהוא יודע בשכלו, אם ישאלוהו על הדבר יידע מיד את התשובה, אבל כשמוגיע הזמן שבו צריך לקיים אותם, אז כבר אינו שם ליבנו לכך שדבר זה הוא יודע כל כך טוב.

במה דברים אמורים, הכל יודעים כי אסור לדבר לשון הרע, ומי שמזכר לשון הרע גורם רעה לעצמו ולכל סביבתו, אבל בפועל כאשר מביעים הדיבורים, מסתממים מעיינות חכמתו של האדם ועושה עצמו כאילו אינו יודע שום דבר.

לזאת החכים אותו וזכר ובא להציב את הדברים בפני שומעי לקחו גאורה המחשית ביותר, בשאלתו הפשוטה, "מי מבקש סם חיים?" והיא לכולם כי כאשר יש להם איזה בדיל של תקוה לקבל סם חיים מיד עוזבים הכל ובאים להטות אוזן לדבר, או אז אמר להם את הדבר הפשוט מכל, נצור לשונך מרע, וכאשר הדבר נאמר בצורה כה גוזזת, אז חודר הוא עמוק לתודעתו של האדם לבלתי יוכל לשכוח ממנו מהרה.

10

משה יצחק

אכן נראה לכא ענין זה בכמה אופנים נוספים ומעמיקים יותר.

מתחיל בלשון נסתר ומסיים בלשון מובה

זה יצא ראשונה, הנה לכאורה אם נעמיק בפסוקים אלו בתהלים תתעורר קושיה גדולה, בפסוקים נאמר: "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב. נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה", בתהילה פותח דוד המלך ענין זה בלשון נסתר, "מי האיש החפץ חיים, איננו מדבר למישהו מסוים רק מי הוא זה אותו האיש שמבקש חיים, מה יעשה? כאן עובר הפסוק ללשון נוכח, "נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה", לכאורה היה צריך לדבר באותו מטבע לשון שבו פתח, והיינו שיאמר, נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה. או יאמר כדרך זו אשר כולה נוכח, אם חפץ הינך בחיים נצור לשונך מרע. אבל מהו שפתח בלשון נסתר וסיים בלשון נוכח, הלא דבר הוא.

אומר ה"כלי חמדה" כי קושיה זו היתה קשה לרב ינאי כל ימינו עד שבא הרוכל ועל ידי תחבולתו תירץ לו אותה, שכן אילו היה הרוכל בא ומכריז לכל אחד ואחד כך: "אל תדבר לשון הרע ועל ידי כן תזכה לחיים", הרי מובן מאליו כי אף אחד לא היה מתקבץ סביבו רק היו בני אדם מושכים בכתפיהם ומניחים אותו בקרן זנית במקרה הטוב. ואילו במקרה הגרוע היו חושבים אותו למשוגע.

לכך נתחכם הרוכל והכריז בלשון נסתר, לא דיבר אל אף אחד באופן ישיר רק זרק הכרזה לחלל האויר, "מי מבקש חיים?" כיון שכן נתקבצו אצלו כולם והיטו אליו אוזן והמתינו למוצא פיו, או אז כאשר את תשומת ליבם היתה מרוכזת אליו, שוב כבר יכול היה לומר להם את הדברים הנקובים בלשון נוכח: "נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה", כאשר נשמעים הדברים לאדם בצורה כה מוחשית, אז חודרים אל ליבו ומשפיעים עליו ביותר.

על דבר זה היה מוכן רב ינאי להוציא מעות מכיסו ולשלם לרוכל, שכן בזכותו נחזור לו ביאור הפסוקים שהיה מתקשה בהם קודם לכן.

7

אמנם לאחר שרב ינאי נתן משמעות חדשה בפסוקי תהלים אלו, אזי יובן גם הפסוק בקהלת על-זה הדרך.

חיסרון ביראת שמים נובע מחוסר שימת לב

בזה יש לכאר עוד את הכתוב בפרשת וזרא במכת דבר, לאחר שהתרה משה רבינו בפרעה כי כל האדם והבהמה שימצאו בשדה ולא יכנסו לבתיהם ימותו, נאמר (שמות טו כ-כא): "הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים. ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו בשדה", לכאורה יש לעמוד על כך שבתחילה נאמר "הירא את דבר ה'", אם כן מתבקש היה כי לשון הכתוב בהמשך יהיה, כי מי שלא ירא את ה' עזב את עבדיו ומקנהו בשדה, ומפני מה עבר הכתוב למטבע לשון אחר.

אלא למדים אנו בזה שהירא את דבר ה' הוא מי ששם לבו לדבר ה', והיינו ברגע ששומע את דבר ה' ממילא הוא ירא. אין אדם שאיננו ירא את ה', רק יש אדם שלא שם לבו לדבר ה', ועל כן אינו ירא שכן לא שמע כלל את הדברים.

לכך פעמים שיש לפעול בתחבולות כדי לגרום לבני האדם לתת את ליבם לשמוע את דבר ה', וכגון על ידי משל ונמשל, או האופן שבו הציג הרוכל לכולם את הפירוש הפשוט בפסוקים על ידי המחשה גדולה.

שומר פיז ולשונו זוכה לחיים טובים בעולם הזה

שומר פיז ולשונו זוכה לחיים טובים בעולם הזה
אופן נוסף נראה לומר בביאור מעשה זה של הרוכל ורב ינאי, כי הנה יש מקום להבין בפשיטות את הפסוקים "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב. נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה", שמדברים על עולם הבא, ויחנך שכן הבין רב ינאי בתחילה, וכשם

סוד המשל והנמשל

רעיון זה הוא העומד מאחורי כל משל ונמשל, כאשר באים להסביר דבר מסוים, אם יאמרו אותו מיד, ספק גדול אם יכנס הדבר ויחדור אל הלב, אבל אם יאמר שומעים משל והוא סיפור שאינו נוגע אל האדם, כך אפשר להתחבר לסיפור יותר, ולבסוף בא הנמשל, והמסר הנוקב טופח על פניו של האדם וכבר אינו יכול לברוח ממנו.

זהו משלו של נתן הנביא על כבשת הרש (שמואל ב' פרק י"ג) שעל ידי זה בא להוכיח את דוד המלך, ורק אחר ששמע דוד את המעשה ואמר (שם פסוק ה'): "חיי ה' כי בן מוות האיש העושה זאת", אומר לו נתן הנביא (פסוק ז'): "אתה האיש".

כאשר מגיעה התוכחה באופן זה, כבר אי אפשר להתחמק ממנה, ועל כרחו של האדם מתקבלת אצלו על הלב.

זהו סודו של הרוכל, בתחילה פתח בלשון נסתר כדי לקבץ אליו את כל תשומת הלב של העוברים ושבים, ורק לאחר מכן הטיח בפניהם את הדבר בלשון נוכח, ומזה התפעל רב ינאי כל כך.

על ידי הרוכל מובנים גם דברי שלמה המלך

כעת יש להמשיך ולבאר על ידי זה את המשך דברי המדרש מה שמביא רב חגי ואומר, אף שלמה מכריז ואומר (משלי כא, כג): "שומר פיז ולשונו שומר מצרות נפשו", לכאורה יפלא הלא אם כבר ידע פסוק זה מפני מה היה עליו להמתין לרוכל.

אלא הפירוש הוא מעתה, כי אכן שלמה המלך גם כבר עמד על עיקר הדבר שמי שרוצה לזכות לחיים עליו להשמר מלשון הרע, אלא שאמר זאת בדרך תוכחה קשה, "שומר פיז ולשונו שומר מצרות נפשו", באופן זה יש קושי לאדם לקבל התוכחה, וממילא אין לאנשים אזניים לשמוע מה שכתוב כאן ולהפנים זאת היטב עמוק אל תוך תוכם.

מעתה יש לומר כי חידוש זה נחחד לרב ינאי בעקבות מעשיו של הרוכל, שהרי אם מציע הוא למכירה סם חיים אין זה עסק העושה פירות רק לאחר זמן, אלא התוצאה חייבת להיות מיידית, והיינו שאם ינצור האדם את שפתיו ולשונו מדברי לשון הרע, יזכה מיד לחיים טובים ומאושרים ולא רק לאחר שנים רבות, כי זהו זדכו של הרוכל שמספק את מרכולתו מיד.

לנצל כל רגע ורגע מהחיים לטובה

מוחלך נוסף יש לפרש במעשה זה של הרוכל ורב ינאי, רוכל אינו מוכר דברים גדולים, שהרי צריך הוא לעבור ממקום למקום ואם תהיה לו סחורה גדולה וכבדה יקשה עליו להתנייד, על כן מוכר הוא פריטים קטנים רבים, ממילא כל פריט הוא מכירה חדשה ואינו שייך למכירת הפריטים האחרים.

ברמז לזה הגנו שגם על הזמן יש להסתכל במבט זה, הזמן אינו יחידה אחת ארוכה וגדולה, אלא הזמן מורכב מהרבה רגעים קטנים שלכל רגע יש את התפקיד שלו, ואם מבזבז האדם את זמנו ברגע מסוים, יכול הוא לתפוס עצמו ברגע שלאחר מכן ולנצל לטובה.

מרבית בני האדם שאין להם תכלית מסוימת בחייהם רק מחכים תמיד שהזמן יעבור, לעומת זאת האדם השלם שכל עתותיו מלאים בתורה ומעשים טובים, אינו מחכה כלל שיחלפו השעות רק כל רגע ורגע מנוצל אצלו היטב.

על פי זה מבוארת כוונתו של הרוכל בדרך מחודשת והיינו שפירש כך את הפסוק, מי האיש החפץ חיים, כלומר מי שמעוניין לחפץ בחיים ולהיות מסופק בהם ולא רק להמתין כל העת שיחלפו חייו בלא מעש ויעברו לריק, העצה לזה הוא, **אוהב ימים לראות טוב, שיראה**

שדורשת הגמרא בקידושין (לט ע"ב) על הפסוק (דברים כב ז): "למען ייטב לך והארכת ימים", למען ייטב לך – לעולם שכולו טוב. ולמען יאריכון ימך – לעולם שכולו ארוך.

וכמו כן היה אפשר לפרש פסוק זה בתהלים כי מי האיש החפץ חיים, הכוונה לחיים האמיתיים בעולם שכולו טוב.

אלא שהרוכל בא וחדש שאינו כן אלא אפילו בעולם הזה מי שהוא חפץ בחיים טובים, העצה לזה נצור לשונך מרע, זאת הבין רב ינאי מפעולתו של הרוכל שכן אותו רוכל היה מוכר סמים לרפואה, ורפואות אלו שהיו באמתחתו היו רפואות לגוף, לא לגפש, ועם כל זה הכניס גם ענין זה במרכולתו, זה הביא את רב ינאי למחשבה זו שאפשר לפרש את הפסוק גם על חיים טובים בעולם הזה.

פירוש זה מקבל חיזוק גם מן הפסוק הנ"ל בקהלת "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו", פסוק זה בודאי מדבר על העולם הזה, שיישמר האדם מצרות, ואין זה רק לחיי העולם הבא.

עסקיו של הרוכל נעשים כאופן מידי

יתירה מזו יש לומר עוד כעין זה ולהוסיף, כאשר נתבונן בהבדל בין כל מוכר שבעולם לרוכל נמצא, כל מוכר הנמצא בחנותו הקבועה ומוכר את סחורתו בקבע לאנשי המקום, יכול למכור להם את סחורתו בהקפה, כי בדרך כלל מכיר את אנשי המקום ואם אין לאחד מהם יכולת לשלם עכשיו, הרי הוא אינו בורח לשום מקום וישלם לו בהזדמנות אחרת, וכך אכן מצוי במקומות רבים.

לא כן הרוכל, אינו נמצא במקום קבועותו אלא נע ונד הוא ממקום למקום, על כן לא ימכור בשום פנים ואופן בהקפה, רק נותן מיד את סחורתו עבור התשלום, וכמו כן כאשר רוכש את סחורתו משלם עליה מיד ואינו לוקח לעולם בהקפה.

13

לעשות טוב בכל אחד מהימים בפני עצמו, וכך תהיה לו תכלית לכל רגע ורגע ולא יבזבז את רגעיו.

זהו שפנה הרוכל לרב ינאי ואמר לו, לא אליך נתכוונתי, אתה אינך צריך לעצה זו, שכן אתה כל ימך מלאים בתורה ומעשים טובים, רק אל פשוטי העם באתי לומר להם שינצלו את ימי חייהם בכל רגע שיוכלו, אבל אתה כבר יודע עצה זו ולא באתי לחדש לך כלום, משום שהינך אוהב ימים לראות טוב.

קידוש השם בהקמת מדינת ישראל

תשנ"ז, ליל יום העצמאות הנ"ט

15) תשנ"ז
קידוש השם כלל ישראלי

"זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו". "יום ליום יביע אומר", וכך גם שנה לשנה. בכל שנה הולך קידוש השם ומתרבה בתקומת עם ישראל ומדינת ישראל. יש מדרגות בקידוש השם: יש קידוש השם בצנעה, ליחיד. יש קידוש השם שיחיד עושה ברבים, בפרהסייה, בעשרה. ויש קידוש השם כלל ישראלי. תקומתה של מדינת ישראל היא קידוש השם כלל ישראלי. מציאות עם ישראל בחוץ לארץ, בגלות, היא חילול השם, וחזרת עם ישראל לארץ ישראל הרי היא קידוש השם. הדברים הללו מפורשים בנביא, בספר יחזקאל פרק לו (ש-כ), וכך נאמר שם:

ויהי דבר ד' אלי לאמר. בן אדם בית ישראל ישיבים על אדמתם ויטמאו אותה בדרכם ובעלילותם כטמאת הגדה היתה דרכם לפני. ואשפך חמתי עליהם על הדם אשר שפכו על הארץ ובגלוליהם טמאוה. ואפיץ אתם בגוים ויזרו בארצות כדרכם וכעלילותם שפטתים. ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי באמר להם עם ד' אלה ומארצו יצאו.

נאמר "ויבוא אל הגוים" בלשון יחיד, במקום "ויבואו אל הגוים", בלשון רבים. בענין זה עוסק מדרש אגדה (ילקוט יחזקאל, רמו שעד) שרש"י מביא אותו במקום: "הקב"ה בא עמהם בגולה והטה אוזן מה היו אומרים השבאין (=השוכים): הרי אלו עם ד' ולא היה לו יכולת להצילן". נשים לב לדבריו: "הקב"ה בא עמהם בגולה", הרי "ויבא" נאמר על הקב"ה. חילול השם הוא שהגויים אומרים שעם ד' גלה לחוץ לארץ והקב"ה לא היה יכול להציל אותם. "ויחללו את שם קדשי", מפרש רש"י: "השפילו את כבודי. ומהו החילול? באמור אויביהם עליהם עם ד' אלה ומארצו יצאו", ולא היה יכולת בידו להציל את עמו ואת ארצו". וכך מפרש שם גם הרד"ק:

וזה חלול השם יתברך, שאומרים העמים על ישראל עם ד' אלה, כבר נקראו עם ד' אלה ויצאו מארצו, והניחם בגלות זה כמה, והנה כאילו הם מחללים אותו בהמשך גלותם זה כמה בעונותיהם, והגוים אומרים מבלתי יכולת ד' להוציאם יאמרו איך בחר בהם ואחר כך נאצם והשליכם מן הארץ. מעל פניו.

וממשיך הנביא את דברי הנבואה (יחזקאל שם, כב-כד):

לכן אמור לבית ישראל: כה אמר ד' אלוקים: לא למענכם אני עשה בית ישראל, כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים אשר באתם שם. וקדשתי את שמי הגדול המחלל בגוים אשר חללתם בתוכם וידעו הגוים כי אני ד' נאם ד' אלקים בהקדשי בכם לעיניהם. ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם.

14) חמש פעמים נאמר ונשנה בפ' מצרע אודות "השגת יד": "ואם דל הוא ואין ידו משגת", "אשר תשיג ידו", "מאשר תשיג ידו", "את אשר תשיג ידו" ו"אשר לא תשיג ידו" (פ' כא, כב, ל, לא, לב). ולמה לן כולי האי? — מפני שצרעת באה על זי דברים וביניהם צרות עין, ובודאי אינו נרפא מצרעתו עד שיתרפא ממומו זה הפנימי. ושמן נשאר בו שורש פורה ראש ולענה מהמדה הרעה הזאת. הוזהירה אותו תורה, שיבדוק את מצבו הכלכלי יפה יפה בשעת לקיחת הקרבן ובשעת הקרבתו. אם באמת דל הוא ואין ידו משגת להביא קרבן עשיר להודות לה' כראוי על אשר פדה את נפשו ממצלה קשה וטומאה כזאת. ולא יורה היתר לעצמו לומר, זה זמן רב שהיתי כחוץ למחנה ולא ה' לי שום מו"מ עם בני אדם. ולא הרוחתי אף פרוטה, נוסף ע"ז הוכרחתי להוציא הון רב על מאכלים מבריאיים ואולי גם על רפואה. ובודאי עני אני באותה שעה קשה שבחיי (אף שבאמת ידו משגת גם עתה להביא קרבן עשיר, וכדרכם של צרי עין להורבות היתר לעצמם), ויפטור א"ע בקרבן עני. לפיכך הזהירה אותו תורה כמה פעמים, בשעת לקיחה ובשעת הקרבה שיפלו וישקול את יכולתו, אולי יש בידו להביא קרבן עשיר, ובאופן הזה הלא אינו יוצא י"ח בקרבן עני. ולא עוד אלא שזה יראה, שעדיין לא נרפא ממצלתו הפנימית, מצרות עין, והשוב הצרעת עליו ח"ו. וטוב לפניו לעשות מאמצים, כדי להביא קרבן עשיר, ואפילו הוא עני, יוצא בקרבן עשיר. ואז תהי' רפואתו (הפנימית והחיצונית) בטובה ונמורה.

10

ומפרש רש"י: "וקדשתי את שמי" - ומה הוא הקידוש? ולקחתי אתכם מן הגוים". היציאה מקרב הגוים וההליכה לארץ ישראל, זה קידוש השם. ההימצאות בחוצה לארץ היא חילול השם. רש"י היה צריך לפרש כך, כדי שלא נטעה ונחשוב שעיקר חילול השם היה בעצם החטא, שהביא את הגלות, אלא בחוצאות שלו: שעם ישראל יצא לגלות, וכך נגרם שהעולם רואה בכך אזלת יד, כביכול, של ד': מבלתי יכולת ד' להציל את עם ישראל, ועתה מכיוון שמציל הקב"ה את עם ישראל ומחזיר אותו לארצו, בזה הוא מקדש את שמו. זה קידוש השם כללי, כלל ישראלי.

"ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ד' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו" (ישעיהו כה, ט). לא נאמר "בישועתנו" אלא "נגילה ונשמחה בישועתו", בישועתו של מקום, כביכול. כי ישועת ד' היא ישועת ישראל, וישועת ישראל היא ישועת ד'. מכיוון שישועתנו היא ישועתו של מקום, ממילא השמחה שלנו אינה אלא בשמחתו של מקום, בקידוש שמו הגדול. נגילה ונשמחה בישועתו.

אחד שוגג ואחד מזיד בקידוש השם ובחילול השם. כשם שבחילול השם נאמר: "אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם" (אבות ד. ד.), כך בקידוש השם יש לומר:

אחד שוגג ואחד מזיד בקידוש השם. גם אם אדם חילל את ד' בשוגג, הרי זה חילול השם, מפני שבחילול השם העיקר הוא התוצאה. נתחלל שמו של ריבונו של עולם. הגם שהמחלל לא התכוון לכך, זו התוצאה. אם כן הוא הדין בקידוש השם. אחד שוגג ואחד מזיד בקידוש השם. והרי גדולה מידה טובה ממידת פנרענות לפחות פי חמש מאות (תנחומא בוכר, בשלה כא). ואם כך נאמר בחילול השם, כך הוא על אחת כמה וכמה בקידוש השם: אחד שוגג ואחד מזיד בקידוש השם.

כל מי שגורם לקידוש השם, בין אם הוא מתכוון לכך ובין אם אינו מתכוון, אם הוא ידע שיש בזה קידוש השם או לא ידע שיש בזה קידוש השם, כך או כך הוא מקדש שם שמים. הדברים אמורים לגבי העוסקים בבניין הארץ, כלפי כל אלה שסייעו להקמת מדינת ישראל, לתחיית האומה, לקיבוץ גלויות, ולשתרוד ארץ ישראל מעול גוים; גם אם הם לא התכוונו בשעת המעשה לקדש שם שמים. אחד שוגג ואחד מזיד בקידוש השם. הם שותפים לקידוש השם היותר גדול. קידוש השם כללי, כלל ישראלי.